

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира Винниченка

ПРОГРАМА навчальної дисципліни

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ»

(назва навчальної дисципліни)

підготовки **магістра**

(назва рівня вищої освіти)

спеціальність/напрямок **081 Право**

(шифр і назва спеціалізації)

спеціалізація

(шифр і назва спеціалізації)

освітня програма **Право**

(назва)

(шифр за ОПІ ПП НД/ОК 2.1.1.5)

2018 рік

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Рябовол Л. Т., професор кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права, доктор педагогічних наук, професор.

Обговорено та рекомендовано до затвердження вченою радою факультету «30» серпня 2018 року, протокол №1

Голова вченої ради факультету

Філоретова Л.М.

(підпис)

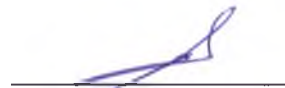
(прізвище,

ініціали)

Програму схвалено на засіданні кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права

Протокол № 1 від «28» серпня 2018 року

Завідувач кафедри

Соболь Є.Ю.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Актуальні проблеми правової освіти» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності «081 Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні та практичні основи організації та здійснення правової освіти населення в Україні.

Міждисциплінарні зв'язки. Базою для засвоєння положень курсу «Актуальні проблеми правової освіти» є знання, отримані студентами у результаті вивчення на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти таких дисциплін, як: «Теорія держави і права», «Юридична деонтологія», «Конституційне право України», «Судові і правоохоронні органи», «Державне будівництво і місцеве самоврядування», «Право Європейського Союзу». Вони передували курсу «Актуальні проблеми правової освіти» і заклали основи для його вивчення. Дана дисципліна пов'язана з іншими дисциплінами циклу професійної та практичної підготовки.

Програма навчальної дисципліни складається з таких *змістових частин*:

Розділ 1.Правова освіта населення в Україні – основа правової держави та громадянського суспільства.

Розділ 2. Система правової освіти населення в Україні.

Розділ 3. Зарубіжний досвід правового виховання та правової освіти.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Актуальні проблеми правової освіти» є розвиток правового мислення, правової свідомості та правової культури магістрів-правників; поглиблення та актуалізація знань з питань правового виховання і правової освіти населення України; застосування цих знань для вирішенні конкретних завдань правоосвітньої діяльності, формування відповідних умінь і навичок, професійної компетентності у галузі правової освіти.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Актуальні проблеми правової освіти» є:

- засвоєння студентами системи знань про правове виховання і правову освіту, зокрема знань про: риси, призначення, функції, принципи правової освіти населення в Україні; компоненти та чинники системи правової освіти населення в Україні; нормативно-правові основи регулювання, мету і завдання, суб'єктів, шляхи, способи і заходи реалізації правової освіти населення в Україні;

- вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду організації правової освіти; історичні традиції правового виховання та правової освіти в Україні;

- розвиток умінь аналізувати, систематизувати, узагальнювати теоретичний матеріал, інформацію про практику реалізації правової освіти, робити презентації;

- оволодіння методикою розробки навчально-методичних матеріалів, призначених для використання під час організації та проведення правоосвітніх заходів, формування відповідних практичних умінь і навичок, а саме: визначати групи (вікові, професійні, соціальні тощо) як суб'єктів правоосвітнього впливу; визначати зміст правової освіти з урахуванням специфіки групи суб'єктів правоосвітнього впливу;

- оволодіння сучасними технологіями і методиками правової освіти, зокрема, вміннями організовувати та проводити заходи з правової освіти населення, встановлювати ступінь їх ефективності;

- розвиток вмінь здійснювати науковий пошук з проблематики курсу, виявляти і досліджувати актуальні проблеми теоретичного і практичного характеру, писати наукові тези / статті з актуальних питань курсу.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у студента мають бути сформовані такі *компетентності*:

Інтегральна компетентність – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі права у процесі навчання та/або професійної діяльності, що передбачає застосування правових доктрин та принципів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов здатність;

Загальні компетентності:

- дослідницька компетентність – здатність: здійснювати самостійні наукові дослідження шляхом вивчення, опису, пояснення, прогнозування дійсності, висування гіпотез для розвитку теорії та отримання нових знань; формулювати, висловлювати, обґрунтовувати наукові позиції; дотримуватися вимог академічної доброчесності; виявляти прогалини у власних знаннях, самостійно оволодівати новими знаннями, усвідомлювати необхідність у навчанні протягом життя;

- креативність – здатність: проявляти творчий підхід в розробці ідей і досягненні цілей досліджень, навчання, професійної діяльності; мислити логічно, абстрактно, критично, робити аналіз, узагальнення, висновки, генерувати ідеї, формувати обґрунтовані судження, здійснювати вибір, приймати мотивовані й неупереджені рішення;

- робота в команді – здатність спільно вирішувати складні завдання, брати на себе відповідальність, лідерські навички;

- управлінська/організаційна компетентність – здатність: планувати та організовувати навчання і професійну діяльність, розподіляти час, розуміти важливість дедлайнів, працювати самостійно/ автономно, дисципліновано, добросовісно, пунктуально, відповідально, безпечно; адаптуватися і діяти в різних/нових ситуаціях, долаючи тиск, стрес (бути стресостійким), бути критичним і самокритичним, визнавати й виправляти власні помилки;

- комунікаційна компетентність – здатність: спілкуватися державною мовою усно і письмово; збирати інформацію, у т. ч., використовуючи сучасні інформаційні технології і бази даних, оцінювати достовірність інформації, проводити її аналіз, узагальнення, використовувати для вирішення завдань у

навчанні та професійній діяльності; передавати/поширювати інформацію, презентувати у доступній формі, брати участь в аргументованій дискусії;

- міжособистісна/етична – здатність: цінувати й поважати різноманітність і мультикультурність, усвідомлювати рівні можливості й гендерні проблеми, визначати інтереси й мотиви поведінки інших осіб, діяти на основі етичних міркувань;

Спеціальні/фахові компетентності:

- спеціалізовані концептуальні знання про: правову освіту як основу правової держави та громадянського суспільства, систему правової освіти населення в Україні як сукупність засобів і заходів з попередження злочинності, зарубіжний досвід правової освіти, відповідні міжнародні акти і документи ЄС;

- спеціалізовані уміння/ навички: проводити наукові дослідження з проблематики предметної області ОПП, виявляти актуальні теоретичні і практичні питання; критично осмислювати й логічно розв'язувати складні задачі і проблеми, що потребують міждисциплінарних підходів, оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/ недостатньої інформації та/або суперечливих вимог; проводити правопросвітницьку роботу серед різних категорій населення;

- комунікація – здатність: конструктивно взаємодіяти, узгоджувати дії у процесі спільної діяльності під час навчання, виконання професійних обов'язків; використовувати державну мову в усній і письмовій формах для професійної комунікації, отримувати й використовувати правову інформацію;

- відповідальність та автономія – здатність: розробляти проекти й управляти ними, творчо застосовувати існуючі та/або генерувати нові правові ідеї, брати на себе ініціативу та відповідальність, бути наполегливим у досягненні поставленої мети; систематично підвищувати рівень професійної компетентності, у т.ч. самостійно, продовжувати навчання з високим ступенем автономії.

1.4. Програмними результатами навчання є:

Соціально-гуманітарна ерудованість. Випускник/випускниця: розуміє, аналізує, коментує суспільно-правові процеси і явища на основі інформації, отриманої з різних джерел, формулює та висловлює обґрунтовані судження; дискутує на суспільно-правові теми, висловлює власні позиції, для належного обґрунтування яких використовує міждисциплінарні знання, переконливі аргументи, оцінює недоліки і переваги контраргументів;

Дослідницькі навички. Випускник/випускниця проводить науково-правові дослідження, визначає проблему, складає план, обирає адекватну методологію;

Комунікація. Випускник/випускниця: вільно користується державною мовою під час усного й письмового професійного спілкування, доцільно і правильно використовує правничу термінологію; збирає матеріали з різних джерел, використовує інформаційні технології і бази даних для потреб професійної правничої діяльності; виступає перед аудиторією, викладає

матеріал з професійних тем, розкриває зміст основних питань, демонструє їх розуміння;

Професійна самоорганізація. Випускник/випускниця: ефективно працює в команді за узгодженим планом; організовує правопросвітницькі заходи з метою підвищення рівня правової культури населення, попередження злочинності, розробляє навчально-методичні матеріали.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин 4 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Розділ 1.Правова освіта населення в Україні – основа правової держави та громадянського суспільства

«Актуальні проблеми правової освіти в Україні» як навчальна дисципліна. Загальна характеристика, мета і завдання навчальної дисципліни «Актуальні проблеми правової освіти». Вимоги до знань та умінь студентів. Місце і роль навчальної дисципліни «Актуальні проблеми правової освіти» в системі підготовки кваліфікованого юриста. Предмет навчальної дисципліни «Актуальні проблеми правової освіти». Місце і роль навчальної дисципліни «Актуальні проблеми правової освіти» в системі юридичних навчальних дисциплін. Зв'язки навчальної дисципліни «Актуальні проблеми правової освіти» з іншими суспільно-гуманітарними навчальними дисциплінами.

Правова освіта населення в Україні: поняття, значення, функції, принципи.

Поняття правової освіти населення. Правова освіта і правове виховання: поняття та співвідношення. Правова освіта – безперервний процес ціле-спрямованого формування правового мислення, правового світогляду, правової свідомості та правової культури особистості громадянина, а також правника-професіонала з метою розвитку правових настанов, ціннісних орієнтацій, формування навичок і моделей правомірної поведінки. Ознаки правової освіти. Місце, роль та значення правової освіти населення в системі освіти в Україні та у процесі формування правової держави і громадянського суспільства.

Функції правової освіти населення. Функції правової освіти населення як напрямки її впливу на суспільство, групи осіб, конкретну особу. Пізнавальна (когнітивна, евристична), ідеологічно-виховна, прогностична, регулятивна (нормативна), практико-прикладна, охоронна, профілактична, комунікативна функції правової освіти населення.

Принципи правової освіти населення. Принципи правової освіти як нормативно-регулятивні основи, обумовлені закономірностями суспільного розвитку і механізму правового регулювання, вихідні положення, ідеї, які є орієнтирами, вимогами його здійснення, що визначають процеси формування правової свідомості, правової і професійної культури, законослухняності, правомірної поведінки та соціально-правової активності особи. Система

принципів правової освіти (принципів її здійснення) як сукупність загальних та спеціальних (організаційно-функціональних) принципів.

Загальні принципи як ідейні засади, на яких здійснюється правова освіта, формується її система: об'єктивність; цілеспрямованість, локальність (конкретна цільова спрямованість); зовнішня детермінованість (обумовленість); науковість; законність; гласність, відкритість (рівність доступу до отримання правової освіти представників різних груп, категорій населення); гуманізм; поліпарадигмальність; послідовність, наступність, безперервність (системність, систематичність); демократизм.

Організаційно-функціональні принципи як основа організації та проведення правоосвітніх заходів, забезпечення дієвості та ефективності системи правової освіти: раціональна організація; комплексність і координованість правоосвітніх заходів, узгодженість дій щодо їх реалізації; зворотній зв'язок між суб'єктами правової освіти; персоніфікованість (реалізація індивідуального та диференційованого підходів); оптимальний підбір і розстановка кадрів, які реалізують правову освіту.

Гене́за вітчизняного правового виховання і правової освіти.
Історичні традиції правового виховання в Україні. Правове виховання і правова освіта за часів Київської Русі. «Номоканон», церковні статут князів Володимира Святославича та Ярослава Мудрого як джерела церковного права та правового виховання. Книжково-освітня реформа Ярослава Мудрого. Вивчення юриспруденції за «Руською правдою» у палацових школах. Особливість правового виховання населення Київської Русі: поєднання двох традицій права – звичаєвого та писаного. Традиції правового виховання українського народу та козацька держава. Документи царського уряду та гетьманської адміністрації як джерела правового виховання в українських землях у складі Російської імперії. Виховання законслухняних громадян як завдання правового виховання у XIX ст. Утворення університетів, юридичних факультетів та кафедр. Правове виховання та правова освіта за часів Української Народної Республіки, Гетьманату П. Скоропадського. Розвиток юридичної освіти в УСРР, утворення юридичних вищих навчальних закладів. Роль і значення заочної юридичної освіти у правовому вихованні.

Організація правового виховання в СРСР. Особливості організації правового виховання радянського періоду. Домінування марксистсько-ленінського світогляду. Абсолютизація марксистсько-ленінської ідеології. Класовий характер принципу партійності. Комплексний підхід: інтеграція ідейно-політичного, трудового та морального виховання з урахуванням характеристик різних груп населення. Радянське правове виховання як складник комуністичного виховання. Мета і завдання правового виховання як цілеспрямований ідеологічний вплив у документах КПРС. Виховання соціалістичної правосвідомості. Формування шанобливого ставлення до законів соціалістичної держави, соціалістичної законності та правопорядку. Адаптація підходів і прийомів правовиховної діяльності до вимог різних етапів соціалістичного будівництва. Боротьба з

приватновласницькими настроями як напрямок правовиховної роботи. Формування комуністичного ставлення до праці. Домінуюча роль комуністичної партії у процесі організації правового виховання. Напрямки правового виховання: організація правової пропаганди; організація юридичної практики; попередження правопорушень.

Міністерство юстиції та його органи на місцях як органи, які в СРСР виконували функції методичного керівництва і координації всієї роботи з пропаганди правових знань. Координаційно-методичні ради, міжвідомчі консультативні органи, ради народних депутатів, партійні, профспілкові та комсомольські організації, трудові колективи як суб'єкти правового виховання.

Система інформування пропагандистських кадрів про найбільш актуальні проблеми з теорії права та правовиховної практики. Правова ідеологія, правові інститути та норми як предмет пропаганди правових знань. Лекції, виступи на телебаченні і радіо, вечори запитань і відповідей, бесіди, консультації як форми пропаганди правових знань. Диференційований підхід до правового виховання.

Нормативно-правові основи організації та здійснення правової освіти населення в Україні. Система законодавства про правову освіту населення в Україні як сукупність міжнародних та регіональних актів, Законів України, підзаконних нормативно-правових актів, що закладають основи правового регулювання, організації та здійснення правової освіти населення в Україні.

Міжнародні акти як складник системи законодавства про правову освіту населення в Україні. Рішення Міжнародної конференції з прав людини (Тегеран, 1968 р.). Рішення Генеральної Асамблеї ООН 1968 р. Рекомендації ЮНЕСКО (1974 р.) «Про освіту з міжнародного співробітництва та миру і освіту стосовно прав людини та основних свобод».

Регіональні акти як складник системи законодавства про правову освіту населення в Україні. Декларація Ради Європи і програма виховання громадян в дусі демократії, заснованого на усвідомленні ними своїх прав та обов'язків від 07.05.1999 р. Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи № R (78) 41 «Про навчання прав людини» від 1978 р. Декларація і програма виховання громадян в дусі демократії, заснованого на усвідомленні ними своїх прав і обов'язків Ради Європи від 07.05.1999 р. №994.038. Резолюція Європейської конференції міністрів з проблем захисту прав людини (Рим, 3-4 листопада 2000 р.) «Про необхідність забезпечення державами-членами перекладу і широкого розповсюдження тексту Європейської конвенції з прав людини.

Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи урядам країн-членів: № (78) 8 від 2.03.1978 р. «Про юридичну допомогу та консультації»; № R (81) 7 від 14.05.1981 р. «Про шляхи полегшення доступу до правосуддя»; № R (85) 4 від 26.03.1985 р. «Про насильство в сім'ї»; № R (85) 7 від 14.05.1985 р. «Про викладання та вивчення прав людини в школах»; № R (85) 11 від 28.06.1985 р. «Про положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу»; № R (93) 1 від 8.01.1993 р.

«Про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбідніших верств населення»; № R (2002) 13 від 18.12.2002 р. «Про опублікування та розповсюдження тексту Європейської конвенції з прав людини і практики Європейського суду з прав людини»; № R (2004)4 від 12.05.2004 р. «Про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці»;

Закони України як складник системи законодавства про правову освіту населення в Україні: Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР; «Про освіту» від 23.05.1991 р. № 1060-XII; «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 р. № 2628-III; «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 р. № 651-XIV; «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР; «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII; «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III; «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР.

Підзаконні нормативно-правові акти як складник системи законодавства про правову освіту населення в Україні. Постанова Ради Міністрів УРСР «Про заходи щодо організації юридичного всеобучу в Українській РСР» від 29.06.1990 р. № 143. Постанова Ради Міністрів України «Про затвердження Програми правової освіти населення України» від 29.05.1995 р. № 366. Укази Президента України: «Про Національну програму правової освіти населення» від 18.11.2001 р. № 992/2001; «[Про Всеукраїнський тиждень права](#)» від 08.12.2008 р. № 1149/2008. Постанова Кабінету Міністрів України «[Про затвердження Положення про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення](#)» від 29.05.1995 р. № 366. Розпорядження Кабінету Міністрів України «[Про затвердження плану заходів з проведення у 2014 році Всеукраїнського тижня права](#)» від 10.09.2014 р. № 815-р. Накази Міністерства юстиції України: «[Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги](#)» від 21.09.2011 р. № 3047/5; «[Про затвердження примірних програм здійснення органами юстиції перевірок стану правової освіти](#)» від 11.03.2013 р. № 402/5; «[Про затвердження Порядку проведення Міжнародного правничого конкурсу імені В. М. Корецького](#)» від 28.10.2013 р. № 2241/5.

Розділ 2. Система правової освіти населення в Україні

Система правової освіти як цілісність, сукупність певних компонентів, які у взаємодії та взаємозв'язках забезпечують виконання поставлених перед нею завдань та досягнення запланованого результату. Наукові підходи до структурування системи правової освіти населення. Структура системи правової освіти населення як сукупність таких інваріантних компонентів: суб'єкт-суб'єктного, цільового, змістового, організаційного, результативного.

Суб'єкт-суб'єктний компонент системи правової освіти населення як результат взаємодії основних суб'єктів правової освіти (навчання

правознавства). Суб'єкти, які забезпечують поширення правової освіти. Суб'єкти, котрі набувають правову освіту (суб'єкти правоосвітнього впливу).

Цільовий компонент системи правової освіти населення як такий, що забезпечує її конкретне спрямування, відбиває ідеальні уявлення про бажані результати цього процесу в конкретних вимірах.

Змістовий компонент системи правової освіти населення як такий, що опосередковує систему теоретичних знань та практичних умінь і навичок, ціннісних установок і ставлень, що засвоюються у процесі набуття освіти на основі інтеріоризації певних цінностей (загальнолюдських, правових, моральних).

Організаційний компонент системи правової освіти населення. Організаційний компонент системи правової освіти населення як сукупність нормативно-правових актів, які регулюють функціонування цієї освітньої системи, на основі яких здійснюється організація та проведення правоосвітніх заходів. Організаційний компонент системи правової освіти населення як сукупність форм, методів, прийомів, засобів, як комплекс заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, технологій, посередництвом яких реалізується правова освіта та які забезпечують засвоєння її змісту і досягнення мети (запланованого результату).

Результативний компонент системи правової освіти населення як такий, що передбачає перевірку, оцінювання, оцінку і безпосередньо результати навчання. Його роль в освітній системі.

Чинники зовнішнього середовища системи правової освіти населення: соціально-економічний та соціокультурний (як визначальні чинники), політико-правовий, науковий, історико-генетичний, євроінтеграційний, педагогічний.

Мета і завдання правової освіти населення в Україні.

Мета і завдання правової освіти населення в Україні згідно з Національною програмою правової освіти населення. Формування високого рівня правової культури та правосвідомості особи, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадянського суспільства як мета правової освіти населення України.

Наукові підходи до визначення мети і завдань правової освіти населення України (аналіз та узагальнення). Складники мети правової освіти, спрямованої на формування комплексу специфічних якостей особистості в правовій сфері життєдіяльності: формування і розвиток системи правових знань; формування і розвиток правових цінностей, переконань, мотивів правомірної поведінки; формування і розвиток навичок правомірної, соціально-активної поведінки. Чинники досягнення мети правової освіти населення в Україні. Певний рівень правової освіченості особи як результат правової освіти. Компетентність особи у галузі права. Поняття та види правової компетентності.

Суб'єкти правової освіти населення в Україні.

Суб'єкти правової освіти згідно з нормативними документами, зокрема Національною програмою правової освіти населення.

Групи суб'єктів правової освіти.

Суб'єкти управління правовою освітою населення в Україні. Суб'єкти, які забезпечують поширення правової освіти. Суб'єкти, котрі набувають правову освіту (суб'єкти правоосвітнього впливу).

Суб'єкти управління правовою освітою населення в Україні. Держава як основний суб'єкт управління і контролю правової освіти. Заходи з управління та контролю правової освіти населення в Україні. Планування правоосвітньої роботи як один з етапів реалізації системного підходу до формування високого рівня правосвідомості та правової культури населення. Розробка поточних і перспективних планів (програм). Інформаційне та методичне забезпечення правоосвітнього процесу. Координація дій суб'єктів управління, контролю та організації правової освіти. Соціальний контроль правової освіти.

Суб'єкти, які забезпечують поширення правової освіти: органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування; об'єднання громадян; навчальні та культурні заклади, їх мережа (вчителі загальноосвітніх шкіл, викладачі вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації); освітні заклади (факультети) та наукові установи, в яких здійснюється підготовка та підвищення кваліфікації викладачів юридичних дисциплін; наукові установи, діяльність яких спрямована на розвиток юридичної науки як основи для відбору та конструювання змісту правової освіти, розробки підручників та навчальних посібників; міжвідомчі координаційно-методичні ради з правової освіти населення; видавництва та видавничі організації; засоби масової інформації; професійні юристи; громадяни; мережа закладів, установ, які здійснюють правоосвітні заходи.

Підгрупи суб'єктів, які забезпечують поширення правової освіти. Суб'єкти, для яких проведення правової освіти є основним напрямком діяльності, основною функцією (вищі юридичні заклади, юридичні факультети університетів тощо). Суб'єкти, які проводять правоосвітні заходи як один з напрямків їх діяльності (органи юстиції, прокуратура, адвокатура, МВС тощо).

Суб'єкти, котрі набувають правову освіту (суб'єкти правоосвітнього впливу) – широкі верстви населення: учнівська та студентська молодь; громадяни, які перебувають на державній службі, обрані народними депутатами України, депутатами місцевих рад; викладачі правових дисциплін; журналісти, які висвітлюють правову тематику; особи, які набувають післядипломну освіту, підвищують кваліфікацію.

Організація правової освіти в Україні.

Етапи реалізації правової освіти: надання правової освіти в усіх дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах, закладах післядипломної освіти.

Напрями реалізації правової освіти: правова освіта і виховання учнівської та студентської молоді; правова освіта депутатського корпусу всіх рівнів; правова освіта працівників органів виконавчої влади на місцях; правова освіта працівників органів управління громадських організацій;

правова освіта посадових осіб комерційних корпорацій, асоціацій, міжгалузевих, регіональних та інших об'єднань; правова освіта правопорушників у місцях позбавлення волі; методичне забезпечення правової освіти.

Зміст правової освіти населення в Україні.

Правова освіта як єдина загальнодержавна система вивчення права та законодавства, теорії та практики їх реалізації, що охоплює усіх громадян населення, усіх державних службовців та полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків.

Галузі реалізації правової освіти населення в Україні: захист прав дітей; поширення правових знань серед учнівської молоді; захист діяльності мас-медіа, свобода слова; поширення правових знань серед різних верств населення; боротьба з корупцією, злочинністю, удосконалення судової та правоохоронної систем; підвищення кваліфікації працівників державних органів.

Зміст правової освіти як сукупність правових знань, умінь, навичок та ставлень. Зміст правової освіти в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах, закладах післядипломної освіти.

Система заходів з правової освіти: розширення мережі спеціалізованих навчальних закладів, бібліотек, збільшення кількості друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації правового спрямування; систематичне інформування державними засобами масової інформації населення про національне законодавство, діяльність органів законодавчої, виконавчої, судової влади, стан правопорядку, боротьбу з правопорушеннями, особливо серед неповнолітніх, профілактику їх вчинення; створення загальних і навчальних телевізійних та радіомовних каналів, запровадження сторінок, рубрик та інших популярних форм надання правової інформації; проведення органами виконавчої влади, управліннями юстиції, навчальними закладами і науковими установами на громадських або договірних засадах лекторіїв, кінолекторіїв, виставок друкованої продукції правового спрямування, зустрічей з фахівцями-юристами, читачьких конференцій тощо; запровадження юридичних клінік; самоосвіта громадян з питань права і держави тощо.

Вища юридична освіта як підсистема правової освіти населення в Україні.

Система вищої юридичної освіти як сукупність компонентів, які перебувають у складних системотвірних зв'язках і взаємодії між собою та з оточуючим середовищем у широкому та вузькому розуміннях.

Структура системи вищої юридичної освіти у широкому розумінні: нормативно-правові акти, які регулюють функціонування цієї освітньої системи; органи державного регулювання, управління вищою юридичною

освітою; нормативні акти для організації навчання за напрямом підготовки «Право»; мережа закладів, в яких надається відповідна освітня послуга; наукові установи, діяльність яких спрямована на розвиток юридичної науки; освітні заклади (факультети) та наукові установи, в яких здійснюється підготовка та підвищення кваліфікації викладачів юридичних дисциплін; державні (судові, правоохоронні, правозахисні тощо) органи та суб'єкти господарювання як бази навчальних і виробничих практик студентів-правників; суб'єкти вищої юридичної освіти: викладачі та студенти; мета, зміст, засоби, форми, методи, прийоми, технології та результати навчання юридичних дисциплін у вищій школі.

Компоненти структури системи вищої юридичної освіти у вузькому розумінні: суб'єкт-суб'єктний, цільовий, змістовий, організаційно-технологічний, контрольний-результативний.

Розділ 3. Зарубіжний досвід правового виховання та правової освіти

Особливості правової освіти і правового виховання в США. Правове виховання учнівської молоді шляхом викладання курсів, головним завданням яких є формування громадянського просвітництва (civilliteracy). Програми, спрямовані на громадянсько-правовевиховання учнів. Суспільно-державна модель керівництва освітою. Вища юридична освіта як складник правової освіти в США. Роль у реалізації правової освіти бібліотек правової літератури. Суспільна просвіта у галузі права, передусім у галузі прав людини. Проведення зборів і конференцій як важливий напрям правового виховання у США, що провадиться різними неурядовими організаціями (Національна рада соціальних досліджень, профспілки викладачів тощо). Неформальний сектор правової освіти в США, що охоплює молодь і доросленаселення, особливо представників маргінальних груп. Рівні реалізація заходів з попередження протиправної поведінки серед населення, передусім неповнолітніх: федеральний, регіональний, індивідуальний.

Особливості правової освіти і правового виховання в Японії. Соціальні чинники, що впливають на законослухняність японців, їх високу правову культуру: високий рівень соціально-економічного розвитку країни; демократичні умови життя суспільства; загальний рівень культури населення; групово-корпоративна система цінностей як складник суспільного ладу; високий рівень самодисципліни японців. Місце і роль у громадській свідомості японців ідеї права як універсального регулятора суспільних відносин, засобу забезпечення соціального консенсусу, досягнення високих економічних показників, розвитку політичної демократії. Первинна соціалізація людини в Японії. Молодіжні групи як суб'єкти правового виховання. Роль у правовиховній діяльності кримінальної політики держави як засобу стримування злочинності за допомогою інтеграції соціальних та правових засобів боротьби з нею, поєднання формального і неформального, традиційного, соціального контролю за поведінкою громадян, створення загальнонаціональної системи захисту соціальних цінностей від злочинності з активною участю всього населення. Суб'єкти правового виховання і

кримінальної політики в Японії: державні й адміністративні органи, правоохоронні органи (поліція, прокуратура, суди, пенітенціарні установи, служби захисного нагляду), громадські організації. Сутність, місце, роль у правовиховній діяльності превентивної діяльності поліції, діяльності судів, прокуратури тощо.

Особливості правової освіти і правового виховання в інших державах.

3. Рекомендована література

Основна

1. Декларація і програма виховання громадян в дусі демократії, заснованою на усвідомленні ними своїх прав та обов'язків: Рада Європи від 07.05.1999 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_038.

2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

3. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2002. 432 с.

4. Котюк В. О. Основи держави і права : навч. посіб. / 3-тє вид., доп. і перероб. К. : Атіка, 2001. 432 с.

5. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін.; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Х. : Право, 2010. 368 с.

6. Програма правової освіти населення України : Постанова Ради Міністрів України від 29.05.1995 р. № 366, редакція від 21.08.2012 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/366>.

7. Про затвердження порядку проведення органами юстиції перевірок стану правової освіти : Наказ міністерства юстиції України від 15.11.2011 р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1304-11>

8. Про затвердження примірних програм здійснення органами юстиції перевірок стану правової освіти : Наказ Міністерства юстиції України від 11.03.2013 р. № 402/5 р. URL : zakon.rada.gov.ua/go/v0402323-13

9. Про заходи щодо організації юридичного всеобучу в Українській РСР від 29.06.1990 р. № 143. : Постанова Ради Міністрів УРСР. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP900143.html.

10. Про Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні : Постанова Президії Академії педагогічних наук України від 01.07.2004 р. № 1-7/6-98. URL : <http://uazakon.com/document/fpart68/idx68425.htm>.

11. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18.11.2001 р. № 992/2001. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.

12. Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги : Наказ Міністерства юстиції України від 21.09.2011 р. № 3047/5. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1114-11

13. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» від 03.08.2006 р. №592 : Наказ Міністерства освіти і науки України. *Юридичний журнал*. 2006. № 9. С. 16-17.

14. Про Всеукраїнський тиждень права : Указ Президента України від 08.12.2008 р. № 1149/2008. URL :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1149/2008>.

15. Про затвердження Порядку проведення Міжнародного правничого конкурсу імені В.М. Корецького : Наказ Міністерства юстиції України від 28.10.2013 р. № 2241/5. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1819-13>.

16. Про затвердження плану заходів з проведення у 2014 році Всеукраїнського тижня права : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 815-р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2014>.

17. Про затвердження Положення про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.1995 р. № 366. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=366-95-%EF>

18. Про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбільш вразливих верств населення» : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи урядам країн-членів № R (93) 1 від 8.01.1993 р. URL : vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/rek-93.doc.

19. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку : Наказ Міністерства освіти і науки України від 3.08.2006 р. № 592. Офіційний вісник України. 2006. № 32. С. 680.

20. Про положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи урядам країн-членів № R (85) 11 від 28.06.1985 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_127

21. Про шляхи полегшення доступу до правосуддя : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи урядам країн-членів № R (81) 7 від 14.05.1981 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_133

22. Про юридичну допомогу та консультації : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи урядам країн-членів № R (78) 8 від 2.03.1978 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_132

23. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. [пер. з рос.]. Харків : Консум, 2001. 656 с.

24. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / С. В. Бобровник, В. С. Журавський, О. Л. Копиленко та ін.; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К. : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

25. Теорія держави і права (опорні конспекти) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / авт.-упоряд. М. В. Кравчук. К. : Атіка, 2003. 288 с.

26. Філософія правового виховання : навч. посіб. / А. П. Гетьман, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Х. : Право, 2012. 248 с.

Допоміжна

27.Абрамов В. І. Духовність суспільства : методологія системного вивчення. К. : КНЕУ, 2004. 235 с.

28.Аксьонова О. М.Правовиховний вплив юридичних клінік на формування правової культури майбутніх юристів. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: «Юридические науки»*. 2013. Т. 26 (65). № 2-1 (Ч. 1).С. 3-9.

29.Андреев Д. В. Етносоціокультурні чинники формування національної правосвідомості (на прикладах судової системи Запорозької Січі XVII-XVIII століть) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. К., 2003. 20 с.

30.Бадалова О. Правова освіта як засіб боротьби з корупцією. URL : <http://www.nau.mk.ua/docs/0006.htm>.

31.Бігун В. Юридична освіта в Україні та США. *Юридичний журнал*. 2003. №4. С. 21-24.

32.Бігун В. С. Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі. К. : Видавничо-організація «Юстініан», 2006. 272 с.

33.Богачов С. В. Право знати право. *Юридичний журнал*. 2014. № 11. С. 6–11.

34.Богачов С. В. Про стан та завдання щодо правової просвіти громадян у сфері виборчого законодавства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 118–127.

35.Богачов С. В. Сутність та методика викладання правової освіти. *Наше право*. 2011. № 2., Ч. 1. С. 5-9.

36.Богачов С. В. Теоретико-правові засади правової освіти в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». К., 2010. 21 с.

37.Воднік В. Д. Роль правової освіти у формуванні правової культури українського соціуму за умов його модернізації. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. Вип. 3 (17). С. 35-37. ([Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія](#)).

38.Галай А. О. Адміністративно-правові засади діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А. О. Галай. – К., 2015. – 38 с.

39.Ганзенко О. О. Формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави Україна: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2002. 198 с.

40. Годованець В., Кампо В., Тертичний В. Правова просвіта громадян України: методологічні проблеми розроблення Концепції. *Право України*. 2009. № 1. С. 27-28.

41.Горбунова Л. М., Оніщенко Н. М., Копієвська О. Р. Методика правової освіти. К. : Атіка, 2005. 87 с.

42. Горбунова Л. Роль правової освіти в утвердженні верховенства права. *Право України*. 2006. № 4. С.154-159.

43. Гусарев С. Д., Олійник А. О., Слюсаренко О. Л. Теорія права і держави : навч. посібник. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 270 с.

44. Дзьобань О. П. До питання про місце правового виховання в сучасному суспільстві. *«Правова культура і громадянське суспільство в Україні: стан і перспективи розвитку»* : матер. міжнар. наук. конф. (12 жовт. 2017 р., Харків) / редкол. : Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала. Х. : Право, 2017. С. 66–69.

45. Дзьобань О. П. Механізм правового виховання: теоретичні аспекти визначення сутності. *«Проблеми правового виховання в сучасній Україні»* : матер. круглого столу. Проблемизаконності: акад. зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2009. Вип. 103. С. 225–228.

46. Дзьобань О. П. Правове виховання у контексті системного підходу: допостановки проблеми. *«Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність»* : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (20-21 трав. 2008 р., м. Харків) : у 2 ч. Х. : Харків. нац. пед. ун-тім. Г. С. Сковороди, 2008. Ч. 2. С. 137–139.

47. Дзьобань О. П., Мануйлов Є. М. Правове виховання як засіб правової соціалізації: філософсько-правові аспекти. *Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб.* / відп. ред. В. Я. Тацій. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2009. Вип. 100. С. 407–416.

48. Дмітрієнко І. В. Проблем впливу правового виховання на правову культуру в перехідний період історичного становлення України. *Право і безпека*. 2006. № 5/5 С. 15–19.

49. Дробот Ж. А. Роль правової освіти у соціалізації осіб, які потребують соціального захисту. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2010. Вип. 183. Ч. I. С. 76-82.

50. Іллюк М. Правова освіта: професіонали і волонтери. *Юридичний Вісник України*. 2005. № 1 (1-14 січня).

51. Кацавець Р. С. Правова культура юриста. : навч. посіб. К. : Алерта, 2017. 132 с.

52. Коваленко Н. Ю. Основні методи правового виховання студентів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: право*. 2013. Вип. 22., Ч. 1, Т. 1. С. 32-35.

53. Ковальський В. Мета правового виховання. *Юридичний вісник України*. 2005. № 14. С. 3.

54. Коломієць А. Про правову державу, освіту та правовий нігілізм. *Юридична газета*. 2005. № 11 (47). URL : <http://www.yurgazeta.com/oarticle/1576/>.

55. Кутиркін А. Шляхи розвитку теорії та практики правового виховання населення України. *Право України*. 2008. № 3. С. 122–125.

56. Ладиченко В. Правове виховання суспільства. *Юридичний вісник України*. 2007. № 22.

57. Личко В. С. Поняття та види правової допомоги в Україні : загально-теоретичне дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Одеса, 2013. 24 с.

58. Лоджук М. Т. Правове регулювання діяльності юридичних клінік в Україні: загальнотеоретичне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2014. 313 с.

59. Ляпунова Л. М. Правова освіта населення як запорука правової держави. *Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. Серія: Гуманітарні науки.* 2010. Вип. 1 (60). Ч. 1. С. 178-182.

60. Макарова О. В. Правові основи регулювання правової освіти в Україні. *Вісник Академії адвокатури України.* 2012. № 3 (12). С. 83-89.

61. Марченко Л. Правова культура має виховуватися змалечку. *Право України.* 2008. № 2. С.156-157.

62. Матвіїшин Н. І. Система правової освіти України. *Актуальні проблеми держави і права.* 2008. Вип. 42. С. 241-247.

63. Минькович-Слободяник О. В. Правове виховання як напрям правової політики. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки.* 2012. Вип. 56. С. 71-67.

64. Оніщенко Н. Правова освіченість у контексті рівнів правової освіти. *Віче.* 2012. № 23 (грудень). С. 27-34.

65. Оршак Л. Л. Шлях до успіху (японський досвід). *Сучасна освіта.* 2010. №3 (66). URL :<http://s-osvita.com.ua/content/view/469/>

66. Орлова О. О. Методологічний аналіз інтерпретації поняття «правове виховання». *Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ.* 2007. № 2. С. 8–16.

67. Орлова О. О. Механізм правового виховання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ.* 2005. Вип. 4. С. 57–65.

68. Орлова О. О. Правова освіта як системотвірний фактор правового мислення. *Право і суспільство.* 2013. № 1. С. 7-11.

69. Орлова О. О. Правове виховання і роль міліції у його здійсненні на сучасному етапі розвитку суспільства (теоретичні та прикладні аспекти) : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2008. 20 с.

70. Проць О. Є. Роль третього сектора у правовому вихованні молоді в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2015. Вип. 31, Т. 1. С. 29-33.

71. Рябовол Л. Т. Правова освіта населення України: системний підхід. *Наукові записки. Серія: Право.* 2017. Вип. 1. С. 49-55.

72. Рябовол Л. Т. Функції та принципи правової освіти населення України: спроба систематизації. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми національного законодавства» (Кропивницький, 18 жовтня 2016 р.); Вип. 53. Кропивницький, 2016. С. 7-11.

73. Севастьянова Т. Є. Досвід зарубіжних країн у процесі реформування системи безоплатної правової допомоги в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2011. Вип. 1. С. 203-209.

74. Сич В. О. Особливості взаємодії юридичних клінік з громадськими організаціями. *Університетські наукові записки*. 2010. № 1 (33). С. 306-309.

75. Соколенко О. Л. Юридична клініка в правоосвітній діяльності. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право*. 2009. № 1. С. 40-44.

76. Туряниця В., Лемак В., Горінецький Й. Правова освіта та правове виховання – один з напрямів профілактики протиправної поведінки неповнолітніх: проблеми та шляхи вирішення. URL : http://aviant.kiev.ua/vihovna_robota_pravova_osvita_ta_pravove_vihovannja1.htm

77. Фатхутдінова О. В. Інтеграція освітянських структур з метою вдосконалення правової освіти. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. № 49. С. 57-62.

78. Яворська Г. Х. Вплив правової освіти на формування правової культури правників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Серія: педагогічні та психологічні науки*. 2009. № 49. С. 82-84.

79. Michaels R. Legal Culture. Code of access : <http://scholarship.law.duke.edu/>

80. Silbey S. S. Legal Culture and Cultures of Legality. *Handbook of Cultural Sociology* / eds. by John R. Hall, Laura Grindstaff, Ming-cheng Lo. London and New York, 2010. Pp. 470-479.

81. Review of legal education in the USA fall, 2001 law schools and far admission requirements. Chicago, 2008. 320 p.

Інформаційні ресурси

www.nbu.gov.ua	Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського
www.britannica.com	Он-лайн енциклопедія «Британіка»
www.uk.wikipedia.org	Україномовна версія он-лайн енциклопедія «Вікіпедія»

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання – усні та письмові опитування, виконання тестових завдань, написання рефератів, виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, розробка презентацій, написання тез/статей, розробка навчально-методичних матеріалів.